

Mabapi le morero ona:

Ka selemo sa 2023, COSATU e ile ea fana ka tlaleho e arabelang tokollong ea Morero oa Matsete a Phetoho ea Matla. COSATU e ne e nyatsa leano lena 'me kahoo e ne e batla ho hlahloba leano le ho utloisisa moelelo oa lona ho basebetsi, ho sisinya mekhoha e meng ea melao-motheo le mekhoha ea ho tšehetsa phetoho e nepahetseng ka lichelete le ho buella beng ba sechaba nakong ea phetoho e nepahetseng.

Pampitšana ena ke karolo ea kakaretso ea mosebetsi ona, o neng o ipapisitse le liphuputso tsa komporo, lihlopha tse tsepamisang maikutlo tse nang le maqhama, le lipuisano le litsebi tsa kantle le Komiti ea Phetoho ea Tlalaemete ea COSATU. Tlaleho e felleltseng, e ngotsweng ke Katrina Lehmann-Grube, Julia Taylor le Cynthia Tshabalala ho tswa Setsing sa Borwa sa Dithuto tsa ho se lekane Univesithing ya Wits, e ka fumanwa webosaeteng ya COSATU.

COSATU House

110 Jorissen Street, Cnr Simmonds

Braamfontein 2017

P.O. Box 1019, Johannesburg 2000

Tel: 011 339 4911

Email: enquiries@cosatu.org.za

**KE MOFUTA OFE OA
LICHELETE OO BASEBETSI
BA O BATLANG BAKENG SA
PHETOHO E
NEPAHETSENG?**

Ke mofuta ofe oa lichelete oo basebetsi ba o batlang bakeng sa phetoho e nepahetseng?

'Phetoho e lokileng' ke eng?

Phetoho ea boemo ba leholimo ke tšokelo ea 'nete le e potlakileng e tobaneng le Afrika Boroa le lefatše ka bophara. Afrika Borwa e hloka ho etsa diphetoho moruong wa rona hore re hlahise meso e fokolang ya khabone e bakang phetoho ya maemo a lehodimo. Phetoho e nepahetseng e mabapi le tsela eo ka eona re fetelang moruong oa khabone e tlase. Sena se tlameha ho etsoa ka tsela e ke keng ea senya basebetsi kapa linaha tse tsoelang pele moruong, le moo linaha tse tsoetseng pele li lefang tšenyō eo meso ea tsona e bakileng sebakapakang sa lefatše. Phetoho e nang le toka e fana ka monyetla oa phetoho e kenyeletsang kabo bocha ea matla le lisebelisoa ho isa taolong ea sechaba e nang le toka le tekano. Leha e le mohopolo o tsoileng mokhatlong oa basebetsi, ho na le maikutlo har'a basebetsi ba bangata hore phetoho e sa lokang e ntse e tsoela pele, le hore basebetsi le basebetsi ba hlophisitsoeng ba siiloe morao kaha mohopolo le lits'ebetso li hapiloe ke lithahasello tsa poraefete.

Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla ke eng?

Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla ke eng? Ka selemo sa 2021, mokhatlo oa linaha tsa Iropa, Fora, Jeremane, le Amerika li phatlalalitse tumellano le Afrika Boroa, ho fana ka chelete e ka bang R128 bilione (\$8.5b) bakeng sa phetoho e nepahetseng. Selemong se ileng sa latela, moralo oa matsete ya phetoho ea matla feela e ile ya hlahiswa ke Sehlopha sa Tshebetso sa Mopresidente sa Ditjhelete tsa Tlelaemete, se amohetsweng ke Kabinet e mme yaba se phatlalatswa bakeng sa ditshwaelo tsa setjhaba. Leano lena le hlakisa tse ka sehloohong bakeng sa phetoho e nepahetseng ya enoji ka hara Afrika Borwa mme le fana ka dikgakanyo tsa tjhelete e hlokehang ho fihlella sena. Lintho tse tlang pele morerong ona ke motlakase, likoloi tse ncha tsa matla le haedrojene etala.

Moralo ona ha o emele lithahasello tsa sehlopha sa basebetsi kaha o hlalosa menyetta ea khoebo e etsang phaello ho e-na le ho totobatsa litaba tse bohareng ba toka ea sechaba.

Mathata a Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla ke afe?

Ho ka 'na ha fella ka sebaka se seng sa ho bokella phaello bakeng sa barui, ka melemo e hlalisoang ke lichelete tsa poraefete; lijeto tsa phetoho tse jaroang ke basebetsi le sechaba; le ho bea ka sehloohong litšebeliso tse se nang boemo ba leholimo bo lekaneng kapa tšusumetso sechabeng, molemong oa phaello. A mang a mathata a moralo a kenyelletsa:

- E tsepamisitse maikutlo ho makala a nang le phaello bakeng sa matsete a poraefete, ho fapana le se hloka halang ka potlako bakeng sa phetoho e nepahetseng ea matla.
- Ha e sebetsane le taba ea ts'ireletso ea sechaba ho basebetsi le sechaba
- 'Litfiso tse bonts'ang litšenyehelo' lia hatisoa, leha ho le joalo taba ea ho khoneha ha motlakase ha se eona. ka tsela e lekaneng.
- Leano lena ha le kenyeletse leano la lichelete, tsa lichelete le tsa indasteri, ho siea boemo ba naha bo sa hlake.
- Ts'ebetso ea ho nts'etsapele moralo le lipehelo tsa lichelete ha li so hlake.
- Sebopeho sa selekane le balekane ba 'maloa ba machaba ha se fane ka Afrika Boroa matla a mangata lipuisanong.

Mokhoa o mong ho Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla:

COSATU e sisinya sete e 'ngoe ea lintho tse ka sehloohong bakeng sa phetoho e nepahetseng ea matla. Tsena ke:

- Mosebetsi le tshireletso ya setjhaba
- Ho nka karolo hoa bathahaselli
- Thuto, litsebo le ntlafatso ea koetliso
- Motlakase o fumanehang ka theko e tlase
- Tsela e tsamaisoang ke sechaba

Sena se tla hloka lichelete tse ngata, empa ho tšehetsa phetoho e nepahetseng ho ke ke ha etsoa motho a le mong. E tlameha ho ba karolo ea phetoho e batsi ho moralo oa moruo o moholo oa naha, o shebaneng le hore na lekhetho le bokelloa joang (le ho tsoa ho mang) le tšebeliso ea chelete ea mmuso. Le hoja linaha tse karolong e ka Leboea ea lefatše, tse kentseng letsoho haholo tlhahisong ea likhase tse futhumatsang lefatše, li na le boikarabelo ba ho lefa sekoloto sa tsona sa tikoloho le tokollo ea boemo ba leholimo, Afrika Boroa ha ea lokela ho itšetleha ka lichelete tsa machaba kaha sena se fokola haholo, 'me hangata se tla ka mokhoa oa likalimo. , ka lipehelo le lipehelo tse se nang molemo. Ka hona, re tlameha ho tsepamisa maikutlo ho sebeliseng lichelete tsa rona tsa lehae ka lekhetho le tsoelang pele (joalo ka lekhetho la leruo le makhetho a eketsehileng ho indasteri e silafatsang) le ho emisa phallo e seng molaong ea lichelete (joalo ka ho qoba lekhetho), e le hore re tsebe ho tseba tsela ea rona ea phetoho.

Dikgetho tse ding tsa ditjhelete tsa lehae di kenyeletsa Koporasi ya Ntshetsopele ya Diindasteri le tšhebediso ya matsete a Koporasi ya Matsete a Setjhaba (PIC). Leha ho le joalo, tšebeliso ea lichelete tsa basebetsi e baka likhang kaha ba bangata ha ba batle ho bona chelete eo ba e sebelelitseng ka thata e sebelisetsoa ho lefella bothata boo ba sa kang ba bo baka. Leha ho le joalo, ho bohlokoa ho utloisisa hore boholo ba lisebelisoa tse hajoale li tseteloa liindastering tse silafatsang haholo, tse qollang le tse tlatlapang ntle le tsebo ea basebetsi. Ka hona, basebetsi le mekhatlo ea basebetsi ba lokela ho tsebisoa le ho buisanoa ka hore na lipenchene tsa bona le lik'hamphani tsa matsete li tsetelisoa ho eng. Moo ho sebediswang ditjhelete tsa matjhaba, e lokela ho ba ka ditšebetso tsa dinaha tse ngata, tse kang Letlote la Tlelaemete e Tala mme hape e lokela ho kenyeletsa balekane ba bang, ba kang Banka ya Ntshetsopele e Ntjha ya BRICS le China.

Leha ho le joalo, hona joale, lichelete hase eona feela bothata ba Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla. Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla ha e lekane ho finyella phetoho e nepahetseng mme e ka 'na ea eketsa ho se lekane le ho hlahisa phetoho e sa lokang. Ka hona ke habohlokoa hore re be le pono le moralo oo ka nako eo re ka fumanang lichelete ho lumellana, ho e-na le ho theha moralo o potolohileng pitsa e nyenyane ea lichelete e tlang le maemo a khomaretsoeng, joalokaha ho entsoe ka Moralo oa Matsete a Phetoho ea Matla.